

ÉVFORDULÓK

A pataki országgyűlés 300. évfordulójára emlékeztek

I. A Rákócziak neve és Sárospatak a közzélekedésben összeforrott. A család 94 esztendeig tartó uralma fénykort hozott a várra, a városra, a Református Kollégiumra. Sárospatak országos jelentőségű történelmi események helyszíne volt. Kiemelt szerepet játszott Patak a Rákóczi-szabadságharc időszakában is. Sárospatak vidéke, Zemplén már a szabadságharc első hónapjaiban a kurucok kezébe került. 1703. augusztus 28-án foglalták el a kuruc csapatok a pataki várat.

A II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc során a Rendi Konföderáció három országgyűlést tartott. A szabadságharc első országgyűlésén 1705-ben Szécsényben II. Rákóczi Ferencet a szövetséget vezérlő fejedelemmé választották, mellé 24 tagú szenátust állítottak. Bercsényi Miklóst a szenátus elnökévé és a hadak főgenerálisává tették meg. A rendek felesküdték a konföderációra, az országgyűlés legfőbb rendelkezései között említhetjük a szabad vallásgyakorlat és az elvesztett templomok ügyének rendezését. Szécsényben Erdélyt felszólították a konföderációhoz való csatlakozásra. A szabadságharc kiterjesztése az Erdélyi Fejedelemségre magától értendőnek tűnt, hiszen Rákóczi ősei közül többen viselték a fejedelmi címet. Itt Sárospatakon, a Tudományos Gyűjtemények Kézirattára őrzi a Református Kollégium professzorának, Csécsi Jánosnak 1705. szeptember 12-től október 3-ig a szécsényi táborban vezetett naplóját. A napló kezdete megegyezik a szécsényi országgyűlés nyitónapjával, zárása az országgyűlés befejezését követi, az országgyűlés legfontosabb dokumentuma.

1704-ben a gyulafehérvári országgyűlésen Rákóczit fejedelemmé választották, címei közé felvette az erdélyi fejedelmi titulust. Az 1706-os huszti országgyűlésen Rákóczi erdélyi hívei, valamint a magyarországiak képviselők megkötötték a Rákóczi uralma alatt álló magyarországi részek és Erdély közötti konföderációt. A határozat szerint Erdély elszakadt az Ausztriai-háztól, nem tekintette I. Józsefet uralkodójának. 1707. május 31-e és június 18-a között ülésezett az önödi országgyűlés. Az ott hozott törvények közül a legismertebb a Habsburg-ház trónfosztásáról szólt. Emellett olyan jelentős kérdésekről is határoztak, mint a kuruc sereg hadiszabályzatáról, a rézpénz leértékeléséről, az ítéltábla létrehozásáról, vagy az adózás reformjáról. Becikkelyezték Gönc mezőváros hajdúkváltságát.

1708. augusztus 3-ához kapcsolódik a szabadságharc egyik legragikusabb eseménye. Rákóczi és Siegbert Heister tábornagy csatát vívott Trencsénél. A kurucok súlyos vereséget szenvedtek. A csatában a fejedelem is megsebesül. Rákóczi azonban ebben a katasztrófahelyzetben is megőrizte cselekvőképességét. A trencsényi csatáról Egerbe érve azonnal munkába kezdett, másfél hónapig pihenés nélkül az ország ügyeivel foglalkozott. Egyedüli reménységének nevezte, „*hogy még talán találkozok négy-ötezer oly igazlelkű magyar, aki inkább kézen akar meghalni, mintsem tovább nemzetünk gyalázatát szemlélni.*” Kereste, kutatta azokat a jeleket, apró fényeket, amelyek optimizmusát táplálhatták, igazolhatták reményt nyújtva a jövőre. Meggyőződése, hogy „*nem a hadnak sokasága, hanem az benne való bizalom és eltökélt szív veri meg az ellenséget.*” A trencsényi csata változást jelentett a szabadságharc történetében, de fordulatot hozott a fejedelem magatartásában is. A szabadságharc véleménye szerint a vármegyék és a vitézlő rend nélkül elbukik.

Gondjait két emberrel osztotta meg: Bercsényi Miklóssal és Károlyi Sándorral. Utóbbinak írta a válságos helyzetet értékelő sorait: „*...egyik fületem a szegénység átkozó és siránkozó panasza figyelemzetvén, s az másikával az vitézlő rend zúgolódó morgását hallván s nyomorúságát szemlélvén, alig tud mely felé hajolni sok rosszal terheltetett és ostromoltatott elmém, – mivel ezen országban se a vármegyék, se a vitézlő rend nélkül nem lehetünk, és akárki mikint considerálja az elmúlt Thokily uram hadakozását: és valamint szerencsétlenségét nagy részről az vármegyék elpartolásának, és ezeknek*

disgustussát az kéméltelenségnek¹ tulajdoníthatni: úgy most is látható dolog, hogy mindezekül méltán tarthatván, oly szükségünk vagyon egyikére, mint a másikára...

Ebben a helyzetben úgy döntött, országgyűlést hív össze. 300 esztendővel ezelőtt, október utolsó napjaiban Rákóczi országgyűlést hirdetett a Zemplén megyei Tállyára november 22-ére. A fejedelmi meghívólevél szerint az országgyűlés témája a „haza megmaradását” és a kuruc hadsereg megerősítését szolgáló kérdések megtárgyalása lesz. Kaptak meghívót a nemes vármegyék, az egyházi méltóságok és conventek, a kiváltságos kerületek (jász, kun, hajdú), szabad királyi városok, a mezővárosok és a regális hadak. November 19-én a fejedelem Sárospatakra tette át az országgyűlés helyszínét.

Sárospatak – Sáros-Kis-Patak és Sáros-Nagy-Patak – két mezőváros ekkor. Lakossága a szabadságharc időszakában többségében református volt. Az itt élőket, az iskolát súlyosan érintette a lipóti abszolutizmus protestánsüldözése. Patak 1703-as elfoglalása után megszűnt a református egyház üldözése a városban. A katolikus Rákóczi visszahelyezte jogaiba a Református Kollégiumot, s biztosította működésének feltételeit. Az itteni lakosság hadba vonulásáról a szabadságharc kezdetétől vannak adataink. Valószínűleg az érintettek a katonáskodást a felemelkedés egyik lehetőségének, a személyes felszabadulás reményének tekintették.

Rákóczi a szabadságharc alatt először 1707. február 11-én látogatott Patakra. Ezt követően gyakran megfordult a várban, sőt hosszabb időn át itt tartotta udvarát. Minderről titkáranak, Beniczky Gáspárnak naplója tájékoztat. Az országgyűlést megelőzően Rákóczi 1708. november 18-án érkezett, a városba ekkor már folytak az előkészületek. November 21-én megérkezett Patakra Bercsényi Miklós is, majd jöttek a főemberek. Ez az országgyűlés Sárospatak történetének kiemelkedő eseménye. Nemcsak helyszínként, hanem az itt hozott törvények által vált a pataki országgyűlés országos jelentőségű eseménnyé. A nemzeti összefogás és a hadsereg megerősítése céljából hívták össze a pataki országgyűlést, mely november 28-a és december 20-a között ülésezett. A sárospataki a szabadságharc legradikálisabb országgyűlése. Rákóczi Sárospatakon főleg udvari nemesekre és az ezredek követeire számíthatott. Eljöttek a vármegyék is szép számmal, még a közvetlen támadás veszélyének kitett Hont vármegye is elküldte követeit. Megjelent Turóc követsége is. A klérust Pethes András címzetes püspök képviselte. A folyamatos katonai támadások miatt a dunántúli megyék követei nem tudtak eljönni.

Az első ülést november 28-án tartották „*a belső vár palotájában*”. II. Rákóczi Ferenc nyitotta meg „*jeles beszéddel*”. A pataki vár építéstörténetét feldolgozó Détsy Mihály szerint nem állapítható meg egyértelműen, hogy a vár mely palotájában tanácskoztak. A várkastély legnagyobb terme, a nyugati szárny emeleti „*aranyas palotája*”. Ennek azonban a korabeli leltár szerint nem volt 1708-ban sem mennyezete, sem ajtaja, sem ablaka. A tágasabb Vörös-torony béli „*Öreg palota*” vagy más néven „*Nagy palota*” tetőzete úgyszintén hiányzott az 1702-es rombolás következtében. Tető hiányában a palota boltozata bizonyára átázott. A hagyomány ez utóbbi termet őrizte meg a történelmi események helyszíneként.

Az országgyűlésen tárgyalt kérdések közül az egyik legfontosabb a nyilvános zárszámadás volt. Rákóczi vezette be a nyilvános zárszámadást, azaz a költségvetés és az országos elszámolás nyilvános vitáját. A vizsgálatok gyorsítására bizottságokat hoztak létre. Az országos Hadbiztonság számadását vizsgálta az egyik. Elszámolásra kötelezték a Gazdasági Tanácsot, a bányakamarák adminisztrációját is. A másik fontos, jövőt illető kérdés a fegyverszünet és az esetleges béketárgyalások indítása volt. 1708. december 8-án írásba foglalták a fegyverszüneti feltételeket.

December 4-én hatalmas beszédben fejtette ki a fejedelem, hogy csak a végsőkig való harccal remélhetik ügyük jobbra fordulását. Szavai nem hangzottak visszhang nélkül: „*Felkiáltván – írja Beniczky naplójában – ki-ki életit letenni édes haza szabadsága mellett és vérét kiontani rezolválta.*” Az egész országgyűlés nagy lelkesedéssel fogadta meg, hogy életét adja, vérént ontja az édes hazáért.

A sárospataki országgyűlés két törvénycikket fogadott el a hadsereg, a vitézljő rend érdekében. Ez a IX. és a X. statutum. A legismertebb törvénycikk a IX.: *A katonáskodók mentesítése a földesúri joghatóság alól. A paraszti állapotban lévő katonáskodók megvizsgálására, akik vagy ennek utána, vagy már most is az ország szolgálatában állnak, elhatározzuk, hogyha együttesen és külön-külön a mostani háború végéig hűségesen és állhatatosan kitartanak, és tulajdon személyükben kiskorú fiúgyermekikkel földesuruk fundusáról el akarnak költözni, mint földesuruk joghatósága alól felszabadítottak örökösen és teljesen szabadnak tartassanak, és részükre a Felsőleges Fejedelem, ha jelent-*

¹ Azaz: kéméltelenségnek.

keznek nála, a hajdúvárosok példájára különleges kiváltságokkal megadómányozandó lakóhelyről fog gondoskodni.

A X. rendelkezés szövege a következő: *A katonáskodók és hátrahagyott özvegyeik felmentése a közterhek alól. Elhatározatotott továbbá mindannyiunk egyetértésével, hogy azok a katonáskodók, akik akár a birtoktalan nemességből, akár a paraszti rendből valók, ameddig katonai szolgálatot teljesítenek s amíg tisztüket betöltik, tekintettel a Regulamentum rendelkezésére, a közterhek alól mentességet élvezzenek, ehhez kinyilvánítva, hogy azoknak a birtoktalan nemes katonáskodóknak, akik a háborúban estek el, vagy természetes módon haltak meg, hátrahagyott özvegyei, amíg férjük nevét Viselik, minden közteher alól kivétessenek és mentesek legyenek, a katonáskodó birtokos nemesek özvegyei pedig három évi mentességet bírnak.*

E két törvénycikk rendezte a harcoló jobbágyság sorsát, biztosítva társadalmi felemelkedésük lehetőségét. Bárki, aki a jobbágyságok közül fegyvert fog és áldozatot hoz a hazáért, az szabaduljon fel a földesúri joghatóság alól, ezeket a katonákat letelepítik és megkapják a hajdúvárosok kiváltságait. Felismerve, hogy a háború folytatásának és sikeres befejezésének ez az egyetlen feltétele. Szinte szimbolikus, hogy a brezáni szerződést a sárospataki országgyűlés statutumai pecsételték meg. Az itt hozott törvények már nem tudtak jelentős hatást gyakorolni a szabadságharc kimenetelére. Rákóczi azonban mindvégig következetesen ragaszkodott a sárospataki törvények végrehajtásához.

2. A MNM Rákóczi Múzeuma „II. Rákóczi Ferenc, az államférfi” címmel időszakai kiállítással köszönti az évfordulót. A kiállításon a magyarországi és a kelet-szlovákiai múzeumokban őrzött legjelentősebb, II. Rákóczi Ferenchez és a szabadságharcához kapcsolódó tárgyakat láthatnak az érdeklődők. A bemutatott 114 tárgy kölcsönzéséért 21 intézménynek mondunk köszönetet.

Az eredeti tárgyak sorából is kiemelésre érdemes a Hadtörténeti Múzeumban őrzött kuruc lovassági zászló. A kisméretű, „PRO LIBERTATE” feliratú zászló eredeti halványkék vagy zöld színét mára már elvesztette. Előlapján a koronás kiscímer, hátlapján trónoló Madonna a kiséddel és a Rákóczi-címer látható. Hasonló büszkeséggel számolhatunk be a Kelet-szlovákiai Múzeumban őrzött Rákóczi szekéreny és székek kölcsönzéséről. Utóbbiak II. Rákóczi Ferenc regéci kastélyából származnak. Eredetileg 12 szék és egy zsöllyepad tartozott a garnitúrához. A jelenleg ismert darabokat Koós Pál 1909-ben ajánlódta a kassai múzeumnak. Napjainkban négy szék és a zsöllyepad a Magyar Nemzeti Múzeumban állandó kiállításon látható. A székek háttámlájának himzett motívuma a hónapokat mutatja be. Minden széken látható egy férfi és női figura, különböző környezetbe helyezve. Az öt Kassán őrzött szék egyiken a tavasz ismerhető fel, szépen virágzó növények között a friss ültetést öntözi a nőalak, a férfi kezében lámpást láthatunk, amelyben jól felismerhetően még a gyertya is ég. A két nyári hónap egyikén az aratás művelete ismerhető fel, a figurákat gereblyével, kaszával ábrázolták. Nyári hónapra utal egy másik szék háttámlájának himzése is, ahol a sarló jól felismerhető és kévekötetést ábrázoltak. Ugyancsak jellegzetes a birkanyírás műveletét bemutató kép a negyedik széken. Az ötödik széken a figurák kalapos viselete emelhető ki. A kiállításon be nem mutatott hatodik kassai szék restaurálásra vár.

A sárospataki időszak kiállításon megjelenik a szabadságharc minden jelentős dokumentuma. A Magyar Országos Levéltár (többek között: *Brezáni kiáltvány, Naményi pátens, A szathmári béke* Károlyi Sándor által aláírt példánya), az Országos Széchényi Könyvtár (többek között a Rákóczi gyerekek köszöntő verse édesanyjuk névnapján), az ELTE Egyetemi Könyvtár (itt őrzik a város történetének egyik nagyon fontos forrását, a sárospataki jezsuita rendház évkönyvét és naplóját), a sátoraljúj helyi Zempléni Levéltár (többek között az ónodi és sárospataki országgyűlés végzéseit, II. Rákóczi Ferenc 1708-as levélváltása Esterházy Pál nádorral, az országgyűlést követően íródott az olaszlisztkai lakosok panasza), a Hadtörténeti Múzeum Könyvtára (a fejedelem első, 1707-ben megjelent életrajza, emlékiratainak első kiadása 1739-ből, Rákóczi és politikai és erkölcsi végrendelete 1751-ből) és a Sárospataki Református Kollégium Levéltára különleges dokumentumai láthatók, miként a legjelentősebb forrásként említett naplók (Beniczky Gáspár, Szathmáry-Király Ádám, Csécsi János). Érdemes beleolvasni a sárospataki országgyűlésen résztvevő fejedelmi udvar, a katonaság és más tisztek, valamint az erdélyi menekültek élelmészeti jegyzékébe is. Ritkán látható a nagyközönség számára az Egri Főgyűházmegyei Könyvtárban őrzött, Mikes Kelemen törökországi leveleinek gyűjteménye. 1717–1758 között jegyezte fel a fejedelem és a rodostói magyar emigránsok mindennapjait. Az Evangélikus Országos Könyvtárból kölcsönztük az első hazai hírlap, a Mercurius Veridicus ex Hungaria 1710-ben kiadott példányát. A Piarista Központi Könyvtártól kölcsönzött különleges könyvecskét a kassai jezsuita kollégium nyomdájában készítették 1674-ben. Ez II. Rákóczi Ferenc ábécés könyve, Körösy György őrizte meg.

1729-ben a pataki trinitáriusoknak ajándékozta. Tőlük került a piaristákhoz Sátorlajújhelyre, majd az 1880-as években Budapeste. Most újra Patakon látható.

Bemutatjuk a II. Rákóczi Ferenc tiszteletére készített Warou-féle emlékérmeket, éppúgy, mint a fegyelmi és közigazgatási pecsétnyomókat. Daniel Wolff: *Hydra Transylvanica* (1708) című művében a Honterus Levéltárban, Brassóban őrizték meg a Rákóczi tiszteletére emelt diadalkapu rajzát. Igaz csak részletében, de meglevenedik e rajz is David Richter svéd származású portréfestő 1704-ben készült Rákóczi portréja társaságában. A korszak kimerkedő festőjeként számon tartott Mányoki Ádám munkái közül három kerül bemutatásra, közülük Ráday Pál ábrázolását, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye kölcsönözte a kiállításra. A XIX. század nagy alkotói közül Madarász Viktor, Benczúr Gyula, László Fülöp képét említhetjük. Ugyancsak e sorban említhetjük Than Mór „Az ónodi országgyűlés., című nagyméretű alkotását, melyet Parlamentből kölcsönöztünk.

Átlépvé a XX. századba Dudits Andor, Veszprémi Endre, Tornyai János, Lengyel-Reinfuss Ede, Éder Gyula, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Damkó József alkotásai kerülnek bemutatásra. Fegyverek, ötvöstartágyak (a Mikes család címerével díszített egybejáró poharak) ónkupák, bútorok, metszetek, festmények nagy tárgye gyűjtését kölcsönözte a Magyar Nemzeti Múzeum a kiállításra. Láthatjuk pl. a magyar barokk első ismert költőjének, Petróczy Kata Szidóniának képét is.

A kiállítás kurátora dr. Tamás Edit, segítője Vámosi Katalin volt. A *II. Rákóczi Ferenc, az államférfi* című időszaki kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma saját kivitelezésében készült Várad László és Spisák Béla vezetésével, megvalósításában részt vettek a múzeum munkatársai, muzeológusoktól a technikai személyzetig. A kiállítás a múzeum emeleti teremének három időszaki szobájában és a Múzsák Temploma nagytermében látható.

A kiállítást Világosi Gábor, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének alelnöke nyitotta meg és Prof. dr. R. Várkonyi Ágnes akadémikus, a korszak kiváló kutatója ajánlotta az érdeklődőknek. A kiállítás-hoz kapcsolódva egy színes katalógus jelent meg. Bevezető tanulmányát R. Várkonyi Ágnes készítette, Dr. Tamás Edit szerkesztette, huszonkét muzeológus írta a szócikkeket. A kiállítás-hoz kapcsolódva jelent meg a „*II. Rákóczi Ferenc – múzeumi munkafüzet gyerekeknek*” című kiadvány. A múzeum munkatársai által készített kiadvány általános iskolások számára készült.

A 2009. március 31-ig látogatható kiállítás megvalósítását a Nemzeti Kulturális Alap támogatta. Köszönet érte!

3. A sárospataki országgyűlés 300. évfordulójának megemlékezései kiemelt helyet kaptak a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma 2008. évi programjában. Október 2-3-án történelemszemináriumra köszöntötte az évfordulót. A *II. Rákóczi Ferenc, az államférfi* c. tanácskozáson 27 előadó vett részt. A magyarországi történészek mellett érkezett előadó az Eperjesi Egyetemtől, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskoláról Kárpátaljáról és Erdélyből is.

R. Várkonyi Ágnes akadémikus tartotta a nyitó előadást, Rákóczi államférfiúi habitusáról foglalta össze gondolatait. Az elmondottakhoz kapcsolódott Köpeczi Béla akadémikus előadása, mely az „*Értekezés a hatalomról*” címet kapta. Kovács Ágnes, a Debreceni Egyetem tanára a sárospataki országgyűlés és a szabadságharc folytatásának kérdéskörét vizsgálta. Érdekes „párbeszéddé” alakult Gyulai Éva (Miskolci Egyetem) és Dienes Dénes (Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei) előadása. Előbbi Rákóczinak a jezsuitákhoz való viszonyát, utóbbi a szécsényi országgyűlés protestánsokat érintő vallásügyi végzését mutatta be. Basics Beatrix (Budapesti Történelmi Múzeum) a művészettörténész szemével vázolta fel II. Rákóczi Ferenc uralkodói portréját, bemutatva a Rákóczi ikonográfia egy ábrázolás-típusát.

A kétnapos konferencia második napján két szekcióban folytatódott az előadások. Mezey Barna (ELTE, Bp.) a jogtörténész látásmódjával közelítette meg konferenciánk témáját. Előadása „*Realitásból koncepció. II. Rákóczi Ferenc állampolitikai céljairól*” címet kapta. Gebei Sándor (Eszterházy Károly Főiskola, Eger) I. Péter cár és II. Rákóczi Ferenc fejedelem 1707. évi varsói egyezményének utóéletét vizsgálta. Zachar József (Eszterházy Károly Főiskola, Eger) II. Rákóczi Ferenc magyarországi dux és erdélyi princeps nyugati külkapcsolatainak beszűküléséről beszélt. Czigány István (Hadtörténelmi Intézet, Bp.) „*A sziléziai rejtély*”. *Fordulat a magyarországi háborúban* címmel foglalta össze, hadtörténelemszempontú gondolatait. Bánkúti Imre (Bp.) *Válság és kiűtkeresés: a konföderáció sárospataki gyűlése* című előadása úgyszintén konkrétan az 1708-as év eseményeivel foglalkozott.

Nagyon érdekesek voltak a kisebb témák bemutatására vállalkozó előadások. Mészáros Kálmán (Hadtörténeti Intézet, Bp.) a felső-magyarországi arisztokrácia helyzetét vette számba a Rákóczi-szabadságharc időszakában. Csatáry György (II. Rákóczi Ferenc Főiskola, Beregszász) a hadállítás gondjairól beszélt Ugocea megye példáján. Balogh Judit (Miskolci Egyetem) a korszak székely társadalmát mutatta be. Erdélyi előadónk, Mandula Tibor (Szatmárnémeti) „*II. Rákóczi Ferenc a legönzetlenebb magyar, aki mindenét a hazának adta*” címmel tartott nagyívű előadást. Ulrich Attila (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza) a Wesselényi-mozgalom résztvevőit és perbefogásuk okait tekintette át. Kónya Péter (Eperjesi Egyetem) Ottlyk György brigadéros 1708-as szereplését mutatta be. Érdekes előadást hallhattunk Varga J. Jánostól (MTA TTI) a gyermek II. Rákóczi Ferenc és Thököly Imre kapcsolatáról.

Várak és városok is bemutatásra kerültek egy-egy téma kapcsán: Tokaj végvárnak utolsó éveiről Oláh Tamás (Zempléni Levéltár, Sátoraljaújhely) előadásából értesülhettünk. Bagi Zoltán (Csongrád Megyei Levéltár, Szeged) Sopron kuruc ostromát mutatta be. Szoleczky Emese (Hadtörténeti Múzeum, Bp.) Máramaros büszke várát, azaz Husztot emelte ki. A szabadságharc nyugati visszhangjáról két előadásból hallhattunk: G. Etényi Nóra (ELTE, Bp.) II. Rákóczi Ferenc diplomáciáját a korabeli újságirodalomban tekintette át, Kreutzer Andrea (Hadtörténeti Múzeum, Bp.) a szabadságharcot a Felsecker-Zeitung tükrében mutatta be. Szirtes Zsófia (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bp.) Rákóczi Kolozsváron emelt diadalkapuját mutatta be, egy frissen felfedezett brassói kézirat kapcsán. Maczák Ibolya (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bp.) igen érdekes előadást tartott „*Kuruc pap a gyilkosságról, szolgálai kötelességről, káromkodásról*” címmel. A szabadságharcon túli évekre is kitenkítették az előadók. Seres István (MTA TTI) Jávoroka Ádám ismeretlen lengyelországi leveleit dolgozta fel (1743-44), Kis Domokos Dániel (OSZK, Bp.) a bujdosók életét mutatta be.

A szakmailag rendkívül jó visszhangú konferencia előadásai 2008 decemberében megjelentek tanulmánykötetben a Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei 53. köteteként.

Dr. Tamás Edit

Emlékezés a művelődéspolitikus Györffy Istvánra

Hetven évvel ezelőtt, Györffy István (1884–1939) néprajztudós halálának évében látott napvilágot *A néphagyomány és a nemzeti művelődés* című nagyhatású könyve, melynek révén a népi kultúra támogatása először került Magyarországon a kulturális kormányzat programjába.¹ Györffy művelődéspolitikai végrendeletének tekintett műve mindmáig nem kapott megfelelően alapos elemzést és kultúrpolitikai értékelést.² Noha sok vonatkozásban az idő túllépett a munka megállapításain, a szerző több gondolata a mai napig nem veszített aktualitásából, ma is figyelmet érdemlő, megszívlelendő felvetései vannak. Ez különösen érvényes az iskola és a néphagyomány kérdéskörére: mindenek előtt a külföldi tanterv-sablonok ellen emelt szót, melyek béklyóba verik az oktatást, ezáltal a nemzeti szellemiséget. Amint nyomatékkal figyelmeztet: csak magyar szemmel, lélekkel és bátorsággal szabad az iskolai reformokhoz fogni.³

Györffy István muzeológusi, szaktudományos és egyetemi oktatói munkásságát kezdettől áthatotta a nép művelődésével való törődés. Erről tanúskodnak népszerűsítő cikkei, amelyekben a parasztságot a saját értékeire, feledésbe merülő hagyományainak megbecsülésére igyekezett ráébreszteni.⁴ De ide sorolhatjuk azokat a népművészeti kiadványokat is, amelyeket a Néprajzi Múzeum tárgyi gyűjteményi anyagából jelentetett meg.⁵ Minden alkalmat megragadott, hogy a hagyományok megbecsülésére ne-

¹ Kósa László: Györffy István öröksége. Valóság 1984/3. 75. old.

² Ezt kifogásolja Barabás Jenő: Györffy István művelődéspolitikai eszméi. Kritika 1984/2. 19. old.

³ Györffy István: A néphagyomány és a nemzeti művelődés. Debrecen 1993. 61. old.

⁴ Vö. Fazekas István: Györffy István tudománynépszerűsítő művei. In: Bellon Tibor-Szabó László szerk.: Györffy István az Alföld kutatója és életművének irodalma. Karcag-Szolnok 1987. 162–174. old.

⁵ Mindenekelőtt A cifraszűr. Bp. 1930; Szilágysági himzések. Magyar Népművészet II. Bp. 1924; Jászszági szücszimzések. Magyar Népművészet X. Bp. 1924; Nagykun szücszimzések. Magyar Népművészet XI. Bp. 1925.